

Overdenking CdP Dodenherdenking 4 mei - Sachsenhausen

Geachte heer, sehr geehrter Herr Bundesratspräsident Ramelow,

Geachte heer, verehrter Herr Dr. Drecoll,

Geachte heer, sehr geehrter Herr stellvertretender Bürgermeister Oltersdorf,

Geachte mevrouw Dijkman-Kuhn,

Beste Marthe,

Geachte nabestaanden, geachte aanwezigen,

Het eerste verzet wordt het luidste protest.

Er is een nieuwe wereld mogelijk.

Zo luiden de laatste twee zinnen uit het gedicht *Europa, 2022* dat Lieke Marsman, de Nederlandse dichteres des vaderlands, schreef bij het uitbreken van de oorlog in Oekraïne.

De plek waar wij ons nu bevinden, het voormalige concentratiekamp Sachsenhausen, voelt voor mij als een verbeelding van deze zin.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog zochten we naar manieren om met het verleden om te gaan. Waarden als saamhorigheid, gelijkwaardigheid en vrijheid zagen we als allerbelangrijkst.

Een plek als Sachsenhausen, waar tussen 1936 en 1945 vele mensen gevangen zaten en zich vele gruwelijkheden voltrokken, is omgevormd van concentratiekamp naar museum & monument.

Met in ons achterhoofd de gedachte dat we niet weg mogen kijken voor het grootschalige onrecht dat wij mensen elkaar in het verleden hebben aangedaan. Met in ons achterhoofd ook de gedachte dat een oorlog als de Tweede Wereldoorlog nooit meer mag plaatsvinden.

Helaas zijn waarden als saamhorigheid, gelijkwaardigheid en vrijheid vandaag de dag nog steeds kwetsbaar. Het is een onontkoombare werkelijkheid, die soms machteloos doet voelen. Hoop en angst gaan hand in hand.

Op 4 mei staan wij traditiegetrouw stil bij alle oorlogsslachtoffers die tijdens en na de Tweede Wereldoorlog zijn gevallen.

Voor het eerst in drie jaar vindt er ook weer een 4-mei herdenking plaats in voormalig concentratiekamp Sachsenhausen. En voor mij is het de eerste keer op deze plek.

Wie had kunnen denken dat de wereld er zo anders uit zou zien, sinds het laatste samenzijn hier in 2019?

Het Corona virus zorgde ervoor dat we elkaar twee jaar lang niet konden ontmoeten.

Sinds 24 februari vindt er op het Europese continent weer oorlog plaats. De beelden en verhalen zijn gruwelijk en herinneren ons onvermijdelijk aan hetgeen we hier vandaag herdenken.

Het roept bovendien de vraag op of de nieuwe wereld, zoals de dichteres Marsman suggereert, wel mogelijk is.

Het eerste verzet wordt het luidste protest.

Er is een nieuwe wereld mogelijk.

De meeste Nederlanders die nu leven hebben nog nooit een oorlog van dichtbij meegemaakt. Gelukkig maar. Tegelijkertijd leidt dit ertoe dat we soms vergeten wat de waarde van vrijheid is. Dat we welvaart en vrede makkelijk zien als iets dat ons vanzelfsprekend toekomt.

En dat terwijl steeds minder mensen een actieve herinnering hebben aan de Tweede Wereldoorlog. Voor het herdenken hiervan zijn we afhankelijk van de verhalen die van generatie op generatie worden doorgegeven.

We moeten de verhalen van wat er gebeurd is, van de gruwelen die hebben plaatsgevonden, blijven vertellen aan elkaar. We zijn namelijk op het punt aangekomen in de geschiedenis dat de generatie die de oorlog heeft meegemaakt, zij die dit alles overleefden, er niet meer zijn.

Hoe houden we die herinnering samen levend? Hoe kunnen we de geschiedenis een gezicht blijven geven, als de overlevenden die het meemaakten en het ons konden vertellen, zijn verdwenen?

Sta mij toe u mee te nemen in zo'n verhaal. Een verhaal dat niet vergeten mag worden.

Het is het verhaal van Truus van Lier, een Nederlandse verzetsstrijdster tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Zij was afkomstig uit een liberale, Joodse familie uit Utrecht. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak was zij net twintig jaar oud en begonnen aan haar rechtenstudie.

Tijdens de oorlog sloot Truus zich aan bij CS6, een verzetsgroep die zich bezighield met sabotage en later ook met de liquidatie van daders. Op 3 september 1943 schoot zij de Utrechtse hoofdcommissaris van de politie en prominent NSB-lid Gerardus Johannes Kerlen dood. Niet lang daarna werd ze opgepakt,

samen met andere leden van CS6. Ze waren verraden door een infiltrant.

Door de nazi-rechtbank werden zij allen veroordeeld tot de doodstraf.

In tegenstelling tot de mannelijke arrestanten, werd Truus samen met de twee andere vrouwelijke verzetsstrijders, Reina Prinsen Geerligts en Nel Hissink, naar Duitsland gebracht, eerst naar Ravensbrück en vandaar naar Sachsenhausen. De Duitse bezetters waren namelijk bang dat het fusilleren van vrouwen tot opstand zou leiden in de Nederlandse samenleving.

Op 27 oktober 1943 werd Truus, tegelijk met de twee andere vrouwen hier in de schietkuil van Sachsenhausen doodgeschoten.

Op het moment van haar dood was zij 22 jaar oud.

Het verhaal van Truus is prachtig opgeschreven door Jessica van Geel in het recent verschenen boek *Truus van Lier*. Haar geschiedenis is een voorbeeld van de prominente rol die vrouwen in het verzet hebben gespeeld.

Toen ik zo oud was, was ik bezig met mijn studie en lag de wereld aan mijn voeten. Net als Truus woonde ik in Utrecht, vlakbij de Prins Hendriklaan waar zij opgroeide en deelnam aan het verzet. Dagelijks fietste ik langs haar voormalig ouderlijk huis naar de universiteit, onwetend van hetgeen zich daar in de oorlogsjaren heeft afgespeeld.

Het verhaal confronteert ons ook met het lot van de mannen en vrouwen, kinderen en jonge mensen in Oekraïne, wiens leven plots in het teken is komen te staan van oorlog. Wiens toekomst ineens een stuk minder zorgeloos is dan voor 24 februari.

Het eerste verzet wordt het luidste protest.

Er is een nieuwe wereld mogelijk.

Het handelen van de één heeft altijd impact op de vrijheid van de ander. Met haar daad offerde Truus haar vrijheid op voor de vrijheid die wij nu genieten.

Het leert ons dat ons individuele handelen altijd invloed heeft op onze samenleving als geheel. Dat met individuele acties waarden als vrijheid, saamhorigheid en gelijkwaardigheid beschermd kunnen worden.

Tegelijkertijd zien we nu hoe Poetin en zijn regime hun macht gebruiken om de vrijheid van anderen in te perken.

In de agressie tegen Oekraïne zien we wat het ontbreken van een democratie, het gebrek aan vrijheid, kan doen met een samenleving.

De geschiedenis van Sachsenhausen leert ons dat vrijheid, gelijkheid en saamhorigheid kwetsbare waarden zijn.

Het is een plek waar angst voor de dood lang heeft geregeerd.

Tegelijkertijd huisde deze plek mensen die zich met hun gedrag onderscheidden. Mensen die zich niet conformeerden aan nazi-Duitsland.

De persoonlijke verhalen van de mensen hier in Sachsenhausen laten zien dat er voor de toekomst altijd hoop is. Dat we ons niet door angst mogen laten leiden.

Deze verhalen, de mensen waarom het gaat, houden de hoop levend dat een nieuwe wereld mogelijk moet zijn.

En daarom is het zo belangrijk dat we deze verhalen blijven vertellen, blijven doorvertellen en een gezicht geven.